

Izvorni znanstveni članak
UDK: 81'243: 159.928:316.6

Primljen 13.4.2011.
Prihvaćen 12.12.2011.

DAROVITOST I STRANI JEZIK POSTOJE LI RAZLIKE U IMPLICITNIM IDEJAMA O DAROVITOSTI IZMEĐU UČITELJA I NASTAVNIKA STRANIH JEZIKA I NJIHOVIH UČENIKA?

*Ninočka Truck-Biljan**

Filozofski fakultet u Osijeku

Cilj je istraživanja bio usporediti implicitne ideje o darovitosti koje posjeduju učitelji i nastavnici stranih jezika s implicitnim idejama o darovitosti njihovih učenika. Obuhvaćeni su učenici osnovnih i srednjih škola, sudionici državnoga natjecanja iz stranoga jezika i učitelji/nastavnici njihovi mentori. Istraživanje je provedeno pomoću vrlo sličnih, ali uzrastu i tipu ispitanika prilagođenih anketnih upitnika za učitelje/nastavnike i za učenike s pitanjima otvorenoga tipa. Rezultati dobiveni kvalitativnom analizom odgovora pokazali su najvažnija područja podudarnosti i razlika u poimanju darovitosti kod ovih dviju skupina. Neposrednim promatranjem ponašanja učenika i učitelja/nastavnika nastojala su se uočiti specifična ponašanja koja bi ukazivala na važnost odnosa mentor - daroviti učenik.

Ključne riječi: implicitne ideje, darovitost, nastavnici i učenici stranoga jezika

* Ninočka Truck-Biljan, Filozofski fakultet u Osijeku, ntruck@ffos.hr

1. UVOD

Darovitost je teško jednoznačno definirati i postoje različiti teoretski pristupi koji polaze od osobina, kognitivnih modela, postignuća, ili psihosocijalnih čimbenika darovitosti (Vizek-Vidović i ostali, 2003). Uvriježeno je znanstveno i neznanstveno mišljenje da darovite osobe lako postižu jako dobre rezultate, lako se uočavaju, izdvajaju svojom kreativnošću i osobinama, posjeduju potencijale i ističu neobičnošću i izuzetnošću (Čudina-Obradović, 1991). Osim toga, za darovitost je izuzetno važna i motivacija, kako vanjska (ekstrinzična), tako i unutarnja (intrinzična). Uobičajena su razmišljanja da je darovite važno identificirati i s njima sustavno raditi u odgojno-obrazovnom sustavu (Koren, 1989., Čudina-Obradović, 1991., Vlahović-Štetić i ostali, 2005. i Vizek-Vidović i ostali, 2003.). Prema zakonskim odrednicama i osnovna i srednja škola trebaju provoditi uočavanje, praćenje i poticanje darovitih učenika uz organizaciju dodatnoga rada prema njihovim sklonostima, sposobnostima i interesima (Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, 2008.), a posebnim se pravilnicima predviđaju načini rada s darovitima (Pravilnik o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju darovitih učenika, 1991. i Pravilnik o srednjoškolskom odgoju i obrazovanju darovitih učenika, 1993.). Postoje i intuitivne, implicitne ideje o darovitosti koje posjeduje gotovo svaki prosječan čovjek. Uobličavanjem tih ideja u mjerila sastavljeno je pet osnovnih mjerila za označavanje određene osobe darovitom. Radi se o Pentagonalnoj implicitnoj teoriji darovitosti prema Sternberg i Zhang (1995), koja se često navodi u stručnoj i znanstvenoj literaturi, između ostaloga u Vlahović-Štetić *et al.* (2005), Vizek-Vidović *et al.* (2003) i Čudina-Obradović (1991). Govorimo o mjerilima izvrsnosti, rijetkosti, pokazljivosti, produktivnosti i vrijednosti. Darovitom osobom možemo dakle smatrati nekoga tko se ističe u odnosu na druge u skupini sličnih ljudi upravo jer je bolji, jer su njegova postignuća razmjerno rijetka, to se može pokazati i dokazati, nešto može proizvesti i da sve to vrijedi i cijeni se u određenoj društvenoj sredini. Upravo je Sternbergova i Zhangova pentagonalna implicitna teorija darovitosti bila svojevrsna znanstvena podloga istraživanja provedenoga među učiteljima i nastavnicima i učenicima stranih jezika tijekom ožujka 2010. godine.

2. ISTRAŽIVANJE

2.1. Polazište i cilj istraživanja

Kako daroviti učenici osnovnih i srednjih škola u RH mogu tijekom svojega školovanja doći do izražaja i na području učenja i usvajanja stranih jezika? Zakonima i propisima, pedagoškim standardom i nastavnim planovima i programima u osnovnoj je školi predviđena izborna nastava, dodatna nastava, posebna skupina te izvannastavne aktivnosti u okviru poučavanja stranoga jezika. Tijekom srednjoškolskoga se obrazovanja učenici mogu odlučiti za pohađanje jezičnih gimnazija i gimnazija s programima na stranim jezicima. Pojedine gimnazije u svojim redovitim programima predviđaju učenje prvoga i drugoga stranog jezika, a ponekad i neki od jezika struke kao što su francuski ili talijanski u području hotelijerstva i ugostiteljstva. Osim toga, učenicima se od prije gotovo deset godina nudi i fakultativna nastava za Njemačku jezičnu diplomu (u DSD I. i DSD II. programima). Organizacija projektnih dana, razmjene učenika, partnerstva sa školama u inozemstvu, završavanje određene godine srednje škole u inozemstvu i slično dozvoljeno je, ali ovisi o samim školama. Učitelji i nastavnici su obvezni izračivati individualizirane programe za učenike s posebnim potrebama, ali ne i za darovite učenike.

Prateći rad odgojno-obrazovnih ustanova i njihovih radnika, učitelja i nastavnika, viši savjetnici za strane jezike Agencije za odgoj i obrazovanje prate poučavanje i učenje stranih jezika od predškolskih, preko osnovnoškolskih i srednjoškolskih pa sve do visokoškolskih ustanova. Imaju uvide u planove i programe, prate kvalitetu rada i povremeno osiguravaju uvjete za stručno usavršavanje učitelja i nastavnika prema planu Ministarstva i Agencije suvremenim pedagoškim kretanjima i potrebama samih učitelja i nastavnika. Posljednjih se desetak godina veći naglasak u stručnome usavršavanju na području stranih jezika stavljao na opće pedagoške i psihološke teme vezane uz učenike s posebnim potrebama, a jedan manji dio na darovite učenike. Sporadična su samoinicijativna javljanja stručnih timova određenih škola višim savjetnicima za strane jezike da je otkriven darovit učenik koji je između ostaloga vrlo uspješan u učenju jednoga ili čak više stranih jezika, s obzirom da to škole nisu obvezne javljati.

Upoznatost sa zakonskim propisima u području odgoja i obrazovanja koji se odnose na darovite učenike u stvarnosti zaista ne

implicira da su oni polazišta svakodnevnoga odgojno-obrazovnog rada učitelja i nastavnika stranih jezika. Pedagoška je praksa pokazala da se oni više oslanjaju na vanjsku podršku stručne službe škole. Prateći znanstvenu i stručnu literaturu smatramo da sva područja koja se tiču darovitosti nisu još dovoljno istražena, a pogotovo ne u domaćem kontekstu. Poznato nam je vrlo zanimljivo istraživanje konativnih i emocionalnih karakteristika matematički nadarene i prosječno sposobne djece (Vizek-Vidović i drugi, 1996) i desetak godina ranije proveden pedagoški eksperiment proveden radi utvrđivanja bržega napredovanja nadarenih učenika primjenom obogaćenih sadržaja uz promjenu rada u redovitoj nastavi (Strugar, 1988). U istraživanjima iz područja stranih jezika u domaćim okvirima nedovoljno se pažnje poklanjalo darovitim učenicima. Upravo stoga nas je osobito zanimalo mišljenje učenika kojima smo željeli pružiti priliku da pokažu svoje ideje o darovitosti. Istraživanjem smo istodobno željeli otkriti koje ideje učitelji u osnovnim školama i nastavnici u srednjim školama posjeduju o darovitosti i usporediti s mišljenjem njihovih učenika.

Gdje potražiti i pronaći učenike iz različitih osnovnih i srednjih škola cijele Hrvatske na jednome mjestu negoli na natjecanjima iz stranih jezika? Svake godine Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa i Agencija za odgoj i obrazovanje organiziraju natjecanja u stranim jezicima koji se poučavaju u osnovnim i srednjim školama koja se provode na školskoj, županijskoj i državnoj razini. Učenici mogu provjeriti svoje kompetencije u sve četiri jezične vještine, iskušati svoje granice, družiti se s učenicima sličnih interesa i međusobno se uspoređivati. Upravo smo ovu priliku iskoristili za provođenje ankete.

2.2. Metodologija

2.2.1. Ispitanici

Uzorak ispitanika za istraživanje načinjen je od sudionika državne razine natjecanja iz stranoga jezika (njemačkoga jezika) i njihovih mentora. Jednu skupinu činili su učenici osmih razreda osnovnih škola i trećih i četvrtih razreda srednjih škola (gimnazija i srednjih strukovnih škola) iz različitih krajeva Republike Hrvatske koji su na temelju svojih uspjeha na županijskoj razini natjecanja iz stranoga jezika pozvani na državno natjecanje iz stranoga jezika. Radi se o skupini učenika koju bismo mogli smatrati darovitima, iako nemamo saznanja da su i

službeno proglašeni darovitima nakon praćenja u svojim školama. Drugu su skupinu ispitanika sačinjavali njihovi mentori, učitelji stranih jezika iz osnovnih i nastavnici iz srednjih škola koji su ih u pravilu godinama poučavali i između ostaloga i pripremali za natjecanje. Od sveukupno 75 učenika i 65 mentora prikupljeno je 45 učeničkih i 55 učiteljskih pravilno ispunjenih upitnika. Tijekom istraživanja poštivale su se odrednice *Etičkoga kodeksa istraživanja s djecom* (2003), u smislu načela privatnosti i anonimnosti sudionika.

2.2.2. Instrumenti

Istraživanje je provedeno anonimnom anketom putem dvije sadržajno slične inačice upitnika za učitelje/nastavnike i učenike. Upitnici su prije izrade konačne inačice probno predloženi jednoj manjoj reprezentativnoj skupini učitelja/nastavnika i jednoj manjoj skupini učenika iz osnovne i srednje škole da bi se raspravilo o mogućim nejasnoćama. Nakon usvajanja primjedbi upitnici su poboljšani. Ispitanici su pojedinačno ispunjavali anketni upitnik u trajanju od oko 20 minuta tako da su upitnici zasebno podijeljeni učiteljima/nastavnicima, a potom i učenicima da ne bi međusobno utjecali na mišljenja i odgovore. Tijekom istraživanja pristupilo se ujedno i neposrednome promatranju međusobne suradnje mentora i učenika. Primjeri upitnika za učitelje, odnosno nastavnike i učenike nalaze se u dodatku 1 i 2.

a) Upitnici za učitelje/nastavnike

Upitnici za učitelje iz osnovnih i nastavnike iz srednjih škola sastojali su se od uvodnoga dijela za opće podatke: spol, dob, naziv institucije na kojoj su diplomirali, stečeno zvanje, broj godina radnoga iskustva u nastavi, mjesto rada, tip škole, razredi u kojima trenutno predaju strani jezik, naziv nekoga drugog programa, broj sati tjednoga zaduženja i zaduženost dodatnom, dopunskom nastavom ili skupinom. Glavni je dio upitnika bio podijeljen na tri dijela: A) procjena, odnosno uočavanje i utvrđivanje, B) rad i praćenje i C) daljnje razvijanje. Sveukupno je bilo 7 pitanja otvorenoga tipa – jedno za A i po tri za B i C dio - u kojima su učitelji/nastavnici trebali razmisliti kako prepoznaju darovitoga učenika, kako rade s takvim učenicima, kada i koliko, što tome nedostaje, što potiče darovite na daljnji razvoj, što nedostaje da bi učenici mogli

pokazati sve svoje sposobnosti i kako bi se mogao poboljšati rad s darovitima.

b) Upitnici za učenike

Upitnici za učenike također su se sastojali od dva dijela. U uvodnome općem dijelu zatražili smo podatke o spolu, dobi, mjestu, iskustvu sa stranim jezikom, školi, programu i pohađanju dodatne nastave, odnosno skupine. Glavni je dio također bio podijeljen na tri dijela kao i upitnik za učitelje, tj. nastavnike, no pitanja su bila prilagođena uzrastu: kako učenici znaju da bi mogli imati ili imaju uspjeha na određenome području, kako i gdje pokazuju svoje sposobnosti i znanja, kada i koliko unaprjeđuju svoja znanja, što nedostaje radu s učenicima koji se posebno ističu, što bi im moglo pružiti izazov za daljnji razvoj, što nedostaje postojećim programima da bi mogli istaknuti sve svoje sposobnosti i kako bi se mogao poboljšati postojeći rad s učenicima koji se ističu svojim sposobnostima i znanjima.

2.2.3. Postupci analize podataka

Prikupljeni su se podatci analizirali kvantitativnom i kvalitativnom metodom. Podatci iz uvodnoga općega dijela upitnika obrađeni su jednostavnim statističkim postupkom i rezultati su izraženi u postotcima. Ispitani su učitelji/nastavnici davali višestruke odgovore, stoga je broj tvrdnji znatno veći od učeničkih jer su učenici odgovarali samo jednim odgovorom i jednostavnim rječnikom. Odgovori su prema sličnosti, smislu i povezanosti svrstani u 7 osnovnih skupina A (prepoznavanje) 1, B (rad) 1,2,3, C (daljnje razvijanje) 1,2,3 i nekoliko osnovnih potkategorija. Svakoj je kategoriji pridružen postotak odgovora. Nakon toga uspoređivani su odgovori učitelja/nastavnika i učenika.

3. REZULTATI

3.1. Relevantne karakteristike ispitanika

Analizirani su rezultati anketnih upitnika 43 učitelja iz osnovnih škola i 12 nastavnika iz srednjih škola. Prevladavaju osobe ženskoga spola od 26 do 35 godina starosti (46%) i od 36 do 45 godina starosti (77%) u srednjim školama. Najviše je ispitanika završilo filozofski fakultet i steklo stručno zvanje profesora stranih jezika (41% osnovne

škole i 100% srednje škole). Kod ispitanika iz osnovnih škola struktura zaposlenih je mlađa jer je najviše učitelja od 0 do 5 godina radnoga iskustva (42%), dok je među ispitanicima iz srednjih škola najviše nastavnika sa 16 do 20 godina radnoga iskustva (44%). U obje je podskupine ispitanika najviše osoba iz grada. Ispitanici najviše predaju strani jezik u 8. i 5. razredima redovite nastave, a najmanje u 2., 3., i 1. razredima. U izbornoj nastavi ispitanici najviše predaju u 5. i 4. razredima, a najmanje u 8. razredima. Ispitani nastavnici najčešće predaju u 3. razredima srednje škole prvi strani jezik, a drugi strani jezik najčešće predaju u 1. i 3. razredu. Obje su skupine u prosjeku optimalno opterećene nastavom od 21 do 23 sata tjedno. 37% ispitanika iz osnovnih škola ima dodatnu nastavu, a samo 12% ima u tjednom zaduženju i posebnu skupinu učenika. Polovica ispitanih nastavnika predaje u posebnome jezičnome programu, a četiri nastavnika ima dodatnu nastavu od kojih jedan održava besplatno u svoje slobodno vrijeme. Za potrebe smo istraživanja odlučili pojednostaviti usporedbu i obje podskupine smatrali jednom skupinom.

Koje su relevantne karakteristike učeničke skupine? Bilo je 63% učenice u odnosu na učenike, više je ispitanika koji su odgovorili na upitnik bilo u skupini od 13 do 15 godina (osnovna škola) nego od 17 do 19 godina (srednja škola). Najviše je ispitanika bilo sa sela, a podjednaki broj iz većega grada i grada. Dva je učenika živjelo 12, dva učenika 10 godina, četiri manje od 10 godina u zemljama govornoga područja stranoga jezika, a 17 nije bilo izvan škole posebno izloženo usvajanju stranoga jezika u prirodnome ili obiteljskome okružju. Najviše je učenika osnovnih škola imalo strani jezik kao izbornu nastavu (28,9%), nešto manje kao redovitu nastavu (24,4%). Više je učenika srednjih škola imalo strani jezik kao drugi (22,2%), nego kao prvi strani jezik (17,8%). Sveukupno 20 učenika pohađalo je dodatnu nastavu stranoga jezika, a samo 4 posebnu odgojno-obrazovnu skupinu.

3.2. Usporedba – gdje su sličnosti, a gdje razmimoilaženja?

Koje implicitne ideje o darovitima imaju ispitanici? Što u upitnicima ističu učitelji/nastavnici i što misle o izvrsnosti, pokazljivosti i vrijednosti? Prva skupina pitanja (A) odnosila se na uočavanje. Kako su učitelji i nastavnici stranoga jezika odgovorili na pitanje o tome kako prepoznaju darovitoga učenika? Iz rezultata iščitavamo da se takvi

učenici ističu u odnosu na druge. Aktivnije i redovitije sudjeluju u nastavi i imaju pravilniji izgovor od drugih učenika (56,3%). Brže, lakše, radosnije i bolje svladavaju gradivo (50,9%). Motivirani su, pokazuju zanimanje i vole strani jezik (32,7%). Samopouzdana su, samostalni u radu i često pokazuju inicijativu (25,5%). Ističu se čestim postavljanjem pitanja, znatiželjni su i vrlo kreativni (23,6%). Koriste neformalne izvore znanja kao televiziju, knjige i često razgovaraju s izvornim govornicima (10,9%). Upravo tim su redoslijedom učitelji/nastavnici naveli osobine koje mogu prepoznati. Učenici polaze od sebe samih i smatraju da su uspješni jer redovito i dugotrajno uče strani jezik (16,4%), jer su motivirani, pokazuju interes i vole strani jezik (isto 16,4%) i koriste neformalne izvore znanja (10,9%). Učenici navode i nešto što učitelji/nastavnici nisu naveli: redovito i dugotrajno učenje (9%) i jednu neodređenu tvrdnju „jednostavno znam“ (9%). Najoriginalnija je izjava jednoga učenika ili učenice: *„Znam koliko se može neka određena stvar znati, u kojoj mjeri i onda sebe stavim na ljestvicu pa gledam koliko daleko se nalazim od toga maksimuma“*.

Skupina pitanja vezana uz mjerilo produktivnosti (B) usredotočila se na načine, vrijeme i nedostatke rada s darovitima. Učitelji/nastavnici navodili su veća očekivanja uz dodatne zadatke više razine (41,8%), posebne načine rada u dodatnoj nastavi ili skupini (30,9%), posebne načine rada kao projekti i diferencirani zadatci na satu (16,4%), poticanje na aktivnu uporabu vlastitoga znanja i pomoć drugim učenicima (10,9%), ništa posebno (7,3%) i usmjeravanje na određenu jezičnu vještinu, uglavnom govor (7,3%). Učenici se uglavnom slažu sa svojim mentorima u potkategorijama koje se odnose na posebne načine rada u dodatnoj nastavi i skupini (26%) i posebnim načinima rada na satu (20%). Skromnije izjavljaju da ne rade ništa posebno (20%). Ono što je za 15,6% učenika izuzetno važno jesu i kontakti s izvornim govornicima, boravak u inozemstvu ili sezonski posao koji srednjoškolci već obavljaju. Najviše vremena koje učitelji/nastavnici ističu kao priliku za rad s darovitima odnosi se na postojeći program i satnicu (45,5%), zatim na dodatnoj nastavi, jezičnome programu ili u skupinama za pripremu za natjecanja ili kazališnim skupinama na stranome jeziku (29%), a 10,9% radi s darovitima nakon nastave ili čak za vrijeme odmora. Učenici se slažu sa svojim mentorima da se puno toga radi u okviru postojećega programa i satnice (22,2%). Najviše učenika, čak njih 68,9% svoju

kompetenciju stječe u slobodno vrijeme kroz svakodnevno gledanje televizijskoga programa, literaturu na stranome jeziku, internet, razgovorima, dopisivanjem, telefonskim razgovorima s prijateljima ili rodbinom, glazbom ili putovanjima. Najviše učitelja/nastavnika (34,5%) smatra da radu s darovitima najviše nedostaje vrijeme, zanimljivi i zahtjevni materijali i oblici rada, bolja organizacija rada u postojećem programu i dodatni program. Dosta se učenika slaže s učiteljima/nastavnicima da nedostaje vremena. No, najviše učenika smatra da načinu rada ništa ne nedostaje (29%), ali ako može, moglo bi biti više razmjena učenika, putovanja i izleta u zemlje određenoga govornoga područja (28,9%).

Treća se skupina pitanja (C) usredotočila na daljnji razvoj darovitosti. Što potiče darovite? Učitelji/nastavnici najviše ističu svoju ulogu i pohvalu, poticaj, povratnu informaciju, mentorstvo i uzor. Na drugome su mjestu sami učenici i njihova motivacija, uživanje u učenju i uspjehu. Kao treće navode usporedbu s drugima i pokazivanje znanja na natjecanjima i kroz aktivnu primjenu stranoga jezika. Potom slijede zanimljivi i zahtjevniji programi, aktivnosti i zadatci. Nešto manje učitelja/nastavnika navodi važnost nastavka školovanja i buduće zanimanje i obitelj te kontakt s izvornim govornicima kao poticaj za razvoj učenika. Učenici ističu upravo suprotno i na prvo mjesto stavljaju obitelj i kontakte s izvornim govornicima, a na drugo mjesto nastavak školovanja i buduće zanimanje. U potonjemu se slažu sa svojim mentorima. Nadaju se da bi mogli upisati jezičnu gimnaziju ili studij stranih jezika u Hrvatskoj i navode da bi školovanje rado nastavili u inozemstvu gdje bi čak i ostali živjeti. Nijedan učenik nije naveo ulogu učitelja, odnosno nastavnika kao poticaj za daljnji razvoj.

Razmišljajući o tome što nedostaje da bi svi mogli razviti i pokazati svoje sposobnosti, obje se skupine uglavnom slažu navodeći na nedostatak vremena za rad, što je učiteljima/nastavnicima na prvome, a učenicima na drugome mjestu. Zanimljivo je da su učenici samosvjesniji i na prvo mjestu stavljaju tvrdnje da ništa ne dostaje programima i da se sami razvijaju (37,8%). Učitelj/nastavnici bi rad s darovitima poboljšali uvođenjem posebnih skupina (20%), s čime se slaže i 15,6% učenika. Dok su učiteljima/nastavnicima važni i programi i organizacija rada u okviru postojećega ili uvrštavanje dodatne natave i rada u skupinama u tjedna zaduženja i vrednovanje izrade programa za darovite, učenicima

bi najvažnije bilo uspostaviti suradnju sa zemljama govornoga područja stranoga jezika koji uče. Simpatična je i učenička iskrenost u anonimnim upitnicima. Tako je 22,2% učenika izjavilo da ne zna ili treba razmisliti. Jedan je učenik/ca iz osnovne škole napisao/la: „U mojoj školi nema darovitih osim mene, pa nema smisla praviti takve programe. Kakogod, s darovitim se treba dugo i profesionalno raditi da bi se razvili, ali budimo realni, mi nemamo novaca za takve stvari.“

Tablica 1. Kategorije odgovora učitelja/nastavnika o procjeni, radu i daljnjem razvoju darovitih učenika (N=55)

Pitanje i podkategorija	odgovori	
	f	%
A: Procjena		
1. Kako prepoznajete darovitoga učenika? Kako otkrivete koji je učenik talentiran za njemački jezik? (ponašanje, pokazatelji)		
Aktivnije i redovitije sudjelovanje uz pravilniji izgovor	31	56
Brže, lakše, radosnije i bolje svladavanje	28	51
Motiviranost, interes i ljubav	18	33
Samostalnost, samopouzdanje, samoinicijativa	14	26
Isticanje, znatiželja, kreativnost	13	24
Korištenje neformalnih izvora (TV, knjige, osobe)	6	11
B: Rad		
1. Na koji način radite s učenicima za koje smatrate da mogu više i bolje? (Posebne skupine, programi, aktivnosti...)		
Veća očekivanja uz dodatne zadatke više razine	23	42
Posebni načini rada u dodatnoj nastavi ili skupini	17	31
Posebni načini rada (projekti, diferencirani zadatci) na satu	9	16
Poticanje na aktivnu uporabu vlastitoga znanja i pomoć drugima	6	11
Ne radim ništa posebno	4	7,3
Usmjeravanje na određenu vještinu	4	7,3
2. Kada i koliko radite s takvim učenicima?		
U okviru postojećega programa i satnice	25	46
Na dodatnoj nastavi, jezičnom programu ili u skupinama (priprema za natjecanja; kazališne skupine)	16	29
Nakon nastave, za vrijeme odmora	6	11
3. Što po Vašem mišljenju nedostaje vremenu/programu koji provodite?		
Vrijeme, zanimljivi i zahtjevni materijali i oblici rada	19	35
Bolja organizacija rada u postojećem	7	13
Dodatni program	7	13

Uvođenje drugoga stranog jezika kao obveznoga predmeta	2	3,6
Razmjena učenika, putovanja, izleti, kontakti	1	1,8
Bolja podrška ravnatelja	1	1,8
C: Daljnje razvijanje		
1. Što po Vašem mišljenju potiče darovite učenike za daljnji razvoj?		
Uloga nastavnika - pohvala, poticaj, povratna informacija, mentorstvo, uzor	16	29
Sami učenici - motivacija, uživanje u učenju i uspjehu	15	27
Usporedba s drugima i pokazivanje znanja - natjecanja, nagrade, aktivna primjena	12	22
Zanimljivi i zahtjevniji programi, aktivnosti i zadatci	8	15
Budućnost - nastavak školovanja, zanimanje	7	13
Okolina - obitelj i kontakt s izvornim govornicima	6	11
2. Što po Vašem mišljenju nedostaje radu/vremenu/programu da bi učenici razvili i pokazali svoje sposobnosti?		
Nedostatak vremena za rad	12	22
Nedostatak odgovarajućih materijala	9	16
Nedostatak programa i organizacije rada	8	15
Bolji uvjeti rada - broj učenika, učenici putnici, heterogeni razredi...	8	15
Pravilno vrednovano zaduženje učitelja	7	13
Rasterećenje učenika - jer je velika opterećenost učenika velikim brojem predmeta	3	5,5
Kontakti sa zemljama govornoga područja	2	3,6
3. Kako bi se po Vašem mišljenju mogao poboljšati rad s darovitima?		
Radom u posebnim skupinama	11	20
Osiguravanjem izvora znanja i boljim metodama i oblicima rada	11	20
Programima i organizacijom rada u okviru redovite/izborne nastave	9	16
Uvrštavanjem dodatne nastave i rada u skupinama u tjedna zaduženja i vrednovanje izrade programa	9	16
Uspostavljanjem suradnje sa zemljama govornoga područja	8	15
Osiguravanjem edukacije i stručnoga usavršavanja	4	7,3
Osiguravanjem mogućnosti usporedbe - natjecanja, zimske i ljetne škole, smotri, druženja	4	7,3
Razvijanjem samostalnosti učenika	2	3,6
Uvođenjem drugoga stranog jezika kao obveznoga predmeta	2	3,6
Rasterećenjem postojećega obveznoga programa uz više izbornih	2	3,6
Boljim novčanim ulaganjem	1	1,8

Tablica 2. Kategorije odgovora učenika o procjeni, radu i daljnjem razvoju darovitih učenika (N=45)

Pitanje i kategorije	Odgovori	
	f	%
A: Samoprocjena		
1. Kako znaš da bi mogla/mogao imati uspjeha u određenome području (npr. njemački jezik)?		
Redovito i dugotrajno učenje	9	16
Motiviranost, interes i ljubav	9	16
Korištenje neformalnih izvora (TV, knjige, osobe)	6	11
Samostalnost, samopouzdanje, samoinicijativa	5	9
Dobri rezultati i ocjene	5	9
Neodređeno ("jednostavno znam")	5	9
Isticanje, znatiželja, kreativnost	3	5,5
Aktivnije i redovitije sudjelovanje uz pravilniji izgovor	2	3,6
Brže, lakše, radosnije i bolje svladavanje	2	3,6
B: Rad i priprema		
1. Kako i gdje pokazuješ svoje sposobnosti i znanja iz njemačkoga jezika u školi? (skupina, projekti...)		
Posebni načini rada u dodatnoj nastavi ili skupini	12	26
Ne radim ništa posebno	9	20
Posebni načini rada (projekti, diferencirani zadatci) na satu	9	20
Kontakti s izvornim govornicima, boravak u inozemstvu, posao	7	16
Usmjeravanje na određenu vještinu	3	5,5
Veća očekivanja uz dodatne zadatke više razine	3	5,5
Poticanje na aktivnu uporabu vlastitoga znanja i pomoć drugima	2	4,4
2. Kada i koliko unaprjeđuješ svoje znanje njemačkoga jezika?		
U slobodno vrijeme - svakodnevno TV, čitanje, internet, razgovori, glazba, putovanja	31	69
U okviru postojećega programa i satnice	10	22
Na dodatnoj nastavi, jezičnom programu ili u skupinama (priprema za natjecanja ili kazališne skupine)	4	8,9
3. Što po tvom mišljenju nedostaje pripremama/skupini/programu za učenike koji se posebno ističu u njemačkome jeziku u školi?		
Ništa ne nedostaje	16	29
Razmjena učenika, putovanja, izleti, kontakti	13	29
Vrijeme, zanimljivi i zahtjevni materijali i oblici rada	6	13

Više zainteresiranoga nastavnoga kadra	4	8,9
Dodatni program	4	8,9
Uvođenje drugoga stranog jezika kao obveznoga predmeta	2	4,4
C: Daljnji razvoj		
1. Što bi ti moglo pružiti izazov za daljnji razvoj?		
Okolina - obitelj i kontakt s izvornim govornicima	19	42
Budućnost - nastavak školovanja, zanimanje	18	40
Usporedba s drugima i pokazivanje znanja - natjecanja, nagrade, aktivna primjena	4	8,9
Sami učenici - motivacija, uživanje u učenju i uspjehu	2	4,4
Zanimljivi i zahtjevniji programi, aktivnosti i zadatci	2	4,4
2. Što po tvom mišljenju nedostaje školskim i izvanškolskim programima da bi se mogle razviti i istaknuti sve tvoje sposobnosti?		
Ništa ("sami se razvijamo")	17	38
Nedostatak vremena za rad	10	22
Nedostatak programa i organizacije rada	8	18
Kontakti sa zemljama govornoga područja	3	5,5
Nedostatak odgovarajućih materijala	2	4,4
Više zahtjevnijih zadataka i natjecanja	2	4,4
Pravilan stav učitelja	2	4,4
Pravilno vrednovano zaduženje učitelja	1	2,2
3. Kako bi se po tvom mišljenju mogao poboljšati program/rad s darovitima?		
Uspostavljanjem suradnje sa zemljama govornoga područja	10	22
Ne znam (trebam razmisliti)	10	22
Radom u posebnim skupinama	7	16
Osiguravanjem mogućnosti usporedbe - natjecanja, zimske i ljetne škole, smotri, druženja	5	13
Rasterećenjem postojećega obveznoga programa uz više izbornih	4	8,9
Osiguravanjem izvora znanja i boljim metodama i oblicima rada	4	8,9
Boljim novčanim ulaganjem	3	5,5
Uvođenjem drugoga stranog jezika kao obveznoga predmeta	2	4,4

3.3. Rasprava

Činjenicu da je 56,3% učitelja/nastavnika istaknulo na prvom mjestu ono što se na nastavi najlakše uočava: aktivnije i redovitije

sudjelovanje u radu uz pravilniji izgovor (od drugih učenika) u odnosu na učenike, od kojih je to samo 3,6% istaknulo, možemo protumačiti i razlikom u ulogama i motrištu. Učitelji/nastavnici su objektivniji promatrači od subjektivnih učenika koji su sudionici procesa. To objašnjava i odgovore 9% učenika „jednostavno znam“. Usporedba različitih mišljenja učenika i njihovih učitelja/nastavnika vidljiva je u tablici 3. Isto tako možemo prepoznati pozitivnu sliku o sebi koja je osnova osjećaja vlastite vrijednosti (Čudina-Obradović, 1991). Učenici polaze od sebe samih i pretpostavljaju da se ističu u odnosu na druge jer više svakodnevno koriste neformalne izvore znanja u slobodno vrijeme. Gledaju televizijske programe, slušaju glazbu i čitaju literaturu na stranome jeziku i znaju da puno toga dobro razumiju. Zapravo su nezavisni, što je jedna od osobina koje navodi i Čudina-Obradović (1991). Oni su svjesni da su njihovi dobri rezultati i ocjene i redovito i dugotrajno učenje razlog njihove uspješnosti u predmetu. Ove dvije potkategorije nije naveo nijedan učitelj/nastavnik jer se to možda samo po sebi podrazumijeva. Različita su motrišta razvidna u gotovo svim potkategorijama jer su osnovne razlike između objektivnoga promatrača i subjektivnoga sudionika, usmjerenosti na školu nasuprot životu izvan škole. Učenike pokreće više instrumentalna i ekstrinzična motivacija nego intrinzična motivacija i njihovi mentori. Moramo prihvatiti činjenicu da svatko polazi prije svega od sebe, svojega životnoga prostora, svojih svjetonazora i svojih stavova. Ne zaboravimo činjenicu da su učenici u uzrastu od 15 do 19 godina koje je vrlo burno doba odrastanja. Uz to je moguće da je većina učenika negdje između drugoga i trećega motivacijskoga skoka. Drugi motivacijski skok prelazi od motivacijske kompetencije na kompetenciju koja se postiže učenjem, a treći bi trebao pomoći učenicima da kompetenciju koja je pod utjecajem nagrada i vanjskih poticaja prijeđu na intrinzičnu motivaciju (Čudina-Obradović, 1991). Smatramo da je upravo na pragu trećega motivacijskoga skoka potrebniji odgojni nego obrazovni utjecaj učitelja/nastavnika kao mentora. Upravo stoga istaknimo važnost posebne edukacije i dodatnoga stručnog usavršavanja o darovitosti, iako je relativno mali broj ispitanika, svega 7,3%, u anketi navelo kao ideju za poboljšanjem rada s darovitima! Detaljnija usporedba vidljiva je iz tablice.

Tablica 3. Usporedba odgovora u kojima se uočavaju najveće razlike između učenika i učitelja/nastavnika

Pitanje i kategorije	Učitelji OŠ i nastavnici SŠ (N=55) (% odgovora)	Učenici OŠ i SŠ (N=45) (% odgovora)
A: (Samu)procjena		
1.	Kako prepoznajete darovitoga učenika? Kako otkrivajte koji je učenik talentiran za njemački jezik?	Kako znaš da bi mogla/mogao imati uspjeha u određenome području (npr. njemački jezik)?
Aktivnije i redovitije sudjelovanje uz pravilniji izgovor	56 %	3,6 %
Brže, lakše, radosnije i bolje svladavanje	51 %	3,6 %
Motiviranost, interes i ljubav	33 %	16 %
Redovito i dugotrajno učenje	0 %	16 %
Neodređeno („jednostavno znam“)	0 %	9 %
B: Rad		
1.	Na koji način radite s učenicima za koje smatrate da mogu više i bolje?	Kako i kada pokazujete svoje sposobnosti i znanja iz njemačkoga jezika (projekti, skupine...)
Veća očekivanja uz dodatne zadatke više razine	42 %	5,5 %
Posebni načini rada u dodatnoj nastavi ili skupini	31 %	26 %
Ne radim ništa posebno	7,3 %	20 %
2.	Kada i koliko radite s takvim učenicima?	Kada i koliko unaprjeđujete svoje znanje njemačkoga jezika u školi i izvan nje?
U okviru postojećega programa i satnice	46 %	22 %

Na dodatnoj nastavi, jezičnom programu ili u skupinama (priprema za natjecanja ili kazališne skupine)	29 %	8,9 %
Nakon nastave, za vrijeme odmora	11 %	0 %
U slobodno vrijeme - svakodnevno TV, čitanje, internet, razgovori, glazba, putovanja	0 %	69 %
3.	Što po Vašem mišljenju nedostaje vremenu/programu koji provodite?	Što po tvome mišljenju nedostaje pripremama/skupini/programu za učenike koji se posebno ističu u njemačkome jeziku u školi?
Vrijeme, zanimljivi i zahtjevni materijali i oblici rada	35 %	13 %
Bolja organizacija rada u postojećem	13 %	0 %
Dodatni program	13 %	8,9 %
Razmjena učenika, putovanja, izleti, kontakti	1,8 %	29 %
Ništa ne nedostaje	0 %	29 %
C: Daljnji razvoj		
1.	Što po Vašem mišljenju potiče darovite učenike za daljnji razvoj?	Što bi ti moglo pružiti izazov za daljnji razvoj?
Uloga nastavnika - pohvala, poticaj, povratna informacija, mentorstvo, uzor	29 %	0 %
Sami učenici - motivacija, uživanje u učenju i uspjehu	27 %	4,4 %

Usporedba s drugima i pokazivanje znanja - natjecanja, nagrade, aktivna primjena	22 %	8,9 %
Budućnost – nastavak školovanja, zanimanje	13 %	40 %
Okolina - obitelj i kontakt s izvornim govornicima	11 %	42 %
2.	Što po Vašem mišljenju nedostaje radu/vremenu/programu da bi učenici razvili i pokazali svoje sposobnosti?	Što po tvom mišljenju nedostaje školskim i izvanškolskim programima da bi se mogle razviti i istaknuti sve tvoje sposobnosti?
Ništa ("sami se razvijamo")	0 %	38 %
3.	Kako bi se po Vašem mišljenju mogao poboljšati rad s darovitima?	Kako bi se po tvom mišljenju mogao poboljšati program/rad s darovitima?
Osiguravanjem izvora znanja i boljim metodama i oblicima rada	20 %	8,9 %
Ne znam („trebam razmisliti“)	0 %	22 %

Svjesni smo i svojevrstnih ograničenja. Istraživanje je provedeno na skupini učenika za koje ne postoje dokazi o utvrđenoj darovitosti. Svjesni smo isto kao i da se u općem dijelu upitnika moglo ispitati je li učenik dijagnosticiran kao darovit, no postojao je strah od etiketiranja i zatvaranja učenika koji možda ne bi otvoreno odgovarali na pitanja. Budući da se upitnik nije probno koristio zbog posebnosti situacije koja se događa jednom godišnje, uočen je kao jedan od nedostataka pitanje o uspjehu i u nekim drugim predmetima i područjima.

4. ZAKLJUČAK

Rezultati istraživanja pokazali su da učenici i njihovi mentori imaju implicitne ideje o darovitosti. Uočena su tri osnovna područja

darovitosti prema sposobnostima, a to su: opće intelektualne sposobnosti, stvaralačke (kreativne) sposobnosti i sposobnosti za strane jezike od postojećih šest koje su navodne u zakonskim odrednicama (Pravilnik o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju darovitih učenika, 1991., Pravilnik o srednjoškolskom obrazovanju darovitih učenika, 1993. i Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, 2008.) i koje ističe stručna i znanstvena literatura (Čudina-Obradović, 1991, Vizek-Vidović i ostali, 2003). Obję skupine ispitanika, i učitelji/nastavnici i učenici naveli su implicitne ideje koje se mogu svrstati u pet mjerila Sternbergove i Zhangove pentagonalne implicitne teorije darovitosti iz 1995. godine. Postoje određene podudarnosti, a razlike se mogu objasniti različitim kutovima promatranja problema i osobnom objektivnošću, odnosno subjektivnošću. Kod učitelja/nastavnika prevladavaju ideje o vođenju, praćenju, davanju, materijalima i dodatnome vremenu koje treba posvetiti darovitima. Tijekom neposrednoga promatranja uočeno je to i u ponašanju mentora koji su bili uz natjecatelje cijeloga dana. Svaki je učenik bio sa svojim mentorom, raspravljajući o pitanjima vezanim uz jezik, ali i o općim temama za vrijeme obroka ili u slobodno vrijeme. Iznimka je bila jedino natjecateljski radni dio, dok su učenici pisali pisani dio ili sudjelovali u usmenome dijelu. Učenici su se sami međusobno družili tek u nešto kasnijim večernjim satima kada su se mentori povlačili. Kod ispitivane skupine učenika prevladavaju ideje o samostalnosti i samoinicijativnosti. Svoju vrijednost prepoznaju u svakodnevnome radu izvan škole, posebnosti koja se očituje u aktivnoj uporabi neformalnih izvora znanja i vlastitome trudu. Zamjetna je ideja da je razvoj pod utjecajem instrumentalne motivacije, samopoimanja, samoostvarenja i samopouzdanosti uz podršku škole i školskih programa.

Istraživanje bi svakako trebalo ponoviti uz bolje razrađena pitanja i bolju povezanost s dosadašnjim znanstvenim radovima na području darovitosti i sličnim istraživanjima u zemlji i inozemstvu. Rezultati ovoga istraživanja mogli bi učiteljima/nastavnicima približiti motrišta njihovih učenika kojih možda nisu svjesni jer su tek dijelom njihova života i razvoja. Ono što bi više trebalo uobziriti u odgojno-obrazovnome radu razvijanje je i uvažavanje učeničke samostalnosti. Daljnja istraživanja na području ideja o darovitosti pridonijela bi

shvaćanju važnosti ostvarivanja bolje veze između darovitih učenika i njihovih mentora.

LITERATURA

- Ajduković, M. i Kolesarić, V. (2003): Etički kodeks istraživanja s djecom. Samobor: A. G. Matoš. d.d.
- Čudina-Obradović, M. (1991): Nadarenost: razumijevanje, prepoznavanje, razvijanje. Zagreb: Školska knjiga.
- Koren, I. (1989): Kako prepoznati i identificirati nadarenog učenika. Zagreb: Školske novine.
- Pravilnik o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju darovitih učenika (1991). Narodne novine, broj 34/1991.
- Pravilnik o srednjoškolskom obrazovanju darovitih učenika (1993). Narodne novine, broj 90/1993.
- Sternberg, R. J., & Zhang, L. F. (1995): What do we mean by giftedness? A pentagonal implicit theory. *Gifted Child Quarterly*, 39(2), 88-94.
- Strugar, V. (1988): Nadareni učenici u procesu obrazovanja. Zagreb: Zavod za prosvjetno-pedagošku službu SR Hrvatske.
- Vizek-Vidović, V., Vlahović-Štetić, V., Arambašić, L., Slaviček, M. (1997): Konativne i emocionalne karakteristike matematički nadarene i prosječno sposobne djece. *Društvena istraživanja*. Zagreb: god 6/1997, br. 4-5 (30-31). (619-634).
- Vizek-Vidović, V., Rijavec, M., Vlahović-Štetić, V., Miljković, D. (2003): Psihologija obrazovanja. Zagreb: IEP: VERN.
- Vlahović-Štetić, V., Vizek-Vidović, V., Arambašić, L., Vojnović, N. (2005): Daroviti učenici: teorijski pristup i primjena u školi. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu.
- Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnim i srednjim školama, Narodne novine broj 87, 2008.

GIFTEDNESS AND FOREIGN LANGUAGES

The present study compared the implicit ideas of giftedness held by foreign language teachers with those held by their students. It included primary and secondary school students who participated in the national competition in foreign languages and their mentor teachers. Two versions of the same questionnaire, tailored to the age and type of subjects, were used. The qualitative analysis showed the most important areas of similarities and differences in the perception of talent in these two groups. Direct observations of participants' behavior sought to identify specific behaviors indicating the

nastavi: 4 5 6 7 8 (*zaokružite ili potcrtajte*)

SREDNJA ŠKOLA: U kojim razredima trenutno predajete njemački kao prvi strani jezik:

1 2 3 4 (*zaokružite ili potcrtajte*)

SREDNJA ŠKOLA: U kojim razredima trenutno predajete njemački jezik kao drugi strani jezik: 1 2 3 4 (*zaokružite ili potcrtajte*)

Neki drugi program: _____ (*upišite*)

Broj sati Vašega tjednoga zaduženja: _____ (*upišite*)

Imate li u Vašem tjednom zaduženju: dodatnu nastavu dopunsku nastavu
skupinu (*zaokružite ili potcrtajte*)

Iskreno Vam zahvaljujemo na iskazanoj suradnji i radujemo se prigodi u kojoj ćemo Vas izvijestiti o dobivenim rezultatima!

DODATAK 2: Upitnik za učenike

UPITNIK ZA UČENIKE

Cilj je ovog upitnika ispitati mišljenje učenika o darovitosti, odnosno nadarenosti. U njemu nema ni točnih ni netočnih odgovora. Upitnik će se koristiti u svrhu istraživanja.

Molimo odgovori na sljedeća pitanja:

A) (samo)procjena

1. Kako znaš da bi mogla/mogao imati uspjeha u određenome području (npr. njemački jezik)?

B) rad i priprema

1. Kako i gdje pokazuješ svoje sposobnosti i znanja iz njemačkoga jezika u školi? (skupina, projekti...)

2. Kada i koliko unaprjeđuješ svoje znanje njemačkoga jezika?

3. Što po tvom mišljenju nedostaje pripremama/skupini/programu za učenike koji se posebno ističu u njemačkome jeziku u školi?

C) daljnji razvoj

1. Što bi ti moglo pružiti izazov za daljnji razvoj?

2. Što po tvom mišljenju nedostaje školskim i izvanškolskim programima da bi se mogle razviti i istaknuti sve tvoje sposobnosti?

3. Kako bi se po tvom mišljenju mogao poboljšati program/rad s darovitima?

OPĆI PODATCI

Spol: _____ Ž M (*označi*)

Dob: _____ (*upiši*)

U kojem mjestu živiš: veći grad grad malo mjesto selo
(*zaokruži ili potcrtaj*)

Tvoje iskustvo s njemačkim jezikom (*zaokruži ili potcrtaj ili upiši*):

a) odrastanje u zemlji njemačkoga govornog područja _____ godina

b) školovanje u zemlji njemačkoga govornog područja _____ godina

c) uporaba njemačkoga jezika s članovima obitelji u Hrvatskoj

d) uporaba njemačkoga jezika s članovima obitelji u zemlji njemačkoga govornog područja (posjete itd.)

e) ništa od navedenoga

Škola koju pohađaš: osnovna škola srednja škola - gimnazijski i strukovni programi srednja strukovna škola gimnazija (zaokruži ili potcrtaj)

OSNOVNA ŠKOLA: Trenutno učim njemački u redovitoj nastavi u _____ razredu (upiši)

OSNOVNA ŠKOLA: Trenutno učim njemački u izbornoj nastavi u _____ razredu

(upiši)

SREDNJA ŠKOLA: Trenutno učim njemački kao prvi strani jezik u _____ razredu

(upiši)

SREDNJA ŠKOLA: Trenutno učim njemački kao drugi strani jezik u _____ razredu (upiši)

Neki drugi program: _____ (upiši)

SREDNJA ŠKOLA: U osnovnoj školi sam učila/učio njemački:

u redovitoj nastavi _____ godina u izbornoj nastavi _____ godina (upiši)

OSNOVNA I SREDNJA ŠKOLA:

Pohađaš li iz predmeta njemački jezik: dodatnu nastavu skupinu ništa od navedenoga

(zaokruži ili potcrtaj)

OSNOVNA I SREDNJA ŠKOLA:

Broj redovitih predmeta koji imaš u školi: _____ (upiši)

Iskreno se zahvaljujemo na iskazanoj suradnji i radujemo se prigodi u kojoj ćemo te izvijestiti o dobivenim rezultatima!!